

زمینبانی شیوه‌های تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان (مورد مطالعه: انجمن اولیاء و مربیان خراسان رضوی)

مکان غنیمی‌باشی* و فاطمه رضائش**

چکیده

در این پژوهش با الهام از مباحث نظری و تجربی استدلال شد که مشارکت والدین در جلسات انجمن تحت تأثیر عواملی چند، در سطح ساختار و عامل است. این پژوهش با روش پیمایش و با انجام دادن مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته با والدین و کارشناسان برای شناخت دقیق‌تر موانع مشارکت اجرا شد و تا حد زیادی ماهیت اکتشافی داشت و همچنین به منظور زمینه‌یابی راهکارهای پیشنهادی نظرسنجی شد. در بخش مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته که شامل نمونه ۴۷ نفری از اولیاء و ۲۱ نفری از مسئولان و مدیران بود، نتایج نشان دهنده تأثیر عملکرد انجمن به لحاظ (شیوه نظرخواهی، نحوه اداره جلسات، اطلاع از زمان برگزاری جلسات، جو حاکم بر جلسات و حفظ جانب احترام از سوی اولیای مدرسه، شخص دعوت کننده به جلسات، تعداد جلسات)، نگرش والدین و اعتماد به فعالیت انجمن بر میزان مشارکت والدین است. همچنین افزایش احساس مسئولیت و تمایل کمک به دیگران، لزوم مشارکت در امور جامعه و کاهش یاس اجتماعی در بین اولیاء بر میزان مشارکت تأثیر دارد. در نهایت در بخش نظرسنجی، زمینه‌یابی راهکارهای متناسب با هر یک از متغیرهای سطح عامل و ساختار، در میان جامعه آماری انجام شد که به شیوه خوشه‌ای چند مرحله‌ای در سه دوره تحصیلی با حجم نمونه ۲۴۰ نفر در شهرهای مشهد، درگز، نیشابور، تبادکان و کوهسرخ انتخاب شدند که فعالان انجمن، اولیاء غیر فعال و کمی فعال، مدیران و مربیان را شامل بود. کلید واژه‌ها: مشارکت اولیاء؛ انجمن اولیاء و مربیان؛ متغیرهای ساختاری؛ متغیرهای سطح عامل

۱. این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی «شناسایی راه‌های تقویت کارکرد انجمن اولیا و مربیان (موانع و فرصت‌ها)» است که با حمایت سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی در سال ۱۳۸۹ نگارنده اجرا کرده است.
* استادیار پژوهش گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد.
** نویسنده مسئول: پژوهشگر گروه علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی مشهد. n_rezamanesh@yahoo.com

مقدمه

در عصر کنونی برای تربیت نسلی نوین که بتواند اهداف توسعه‌ای کشور را برآورده کند نیاز به استفاده از تمام ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و امکانات موجود احساس می‌شود. نهادهای مشارکتی همچون انجمن اولیاء و مربیان^۱ با اهدافی چون ایجاد پیوند و همکاری بین اولیاء دانش‌آموزان و مربیان مدرسه، مشارکت داوطلبانه اولیاء دانش‌آموزان در انجام امور مدرسه، ایجاد زمینه همکاری نهادهای جامعه در جهت پیشبرد اهداف مدرسه توسط والدین و... (کوهل و لنگوا و مکماهون^۲، ۲۰۰۰ و سایت انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۹) در شکل مطلوب و آرمانی آن می‌تواند ترکیبی موزون از قابلیت‌های خانه و مدرسه را گرد هم آورد و آن را صرف ارتقاء کیفیت آموزشی و پرورشی کودکان و نوجوانان کند. در ۵۰ سال اخیر، در جوامع غربی نیز به مشارکت والدین به عنوان روشی برای افزایش موفقیت دانش‌آموزان توجه شده است (برگر^۳ و همکاران، ۱۹۹۱ به نقل از تئودورو^۴، ۲۰۰۷).

منافع حاصل از تقویت کارکرد انجمن که به معنای درگیرشدن جدی‌تر، فعالانه‌تر و رغبت‌مندانه‌تر اولیاء و مربیان مطابق اهداف تعریف‌شده در اساسنامه انجمن است در چند سطح نصیب جامعه می‌شود. در سطح دانش‌آموزان بر موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان (سنچال^۵ و لورو^۶، ۲۰۰۲؛ هندرسون^۷، ۱۹۹۸)، نگرش مثبت به مدرسه (شامو^۸ و میلر^۹، ۲۰۰۱)، اعتماد به نفس تحصیلی (ساندرز^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۰ به نقل از هیک^{۱۱}، ۲۰۰۷)، افزایش آرمان‌های آموزشی و شغلی (هیل^{۱۲} و همکاران، ۲۰۰۴)، کاهش مشکلات رفتاری (مک وی^{۱۳} و

^۱ parent-teacher association

2. Kohl, lengua & McMahan

3. Berger

4. Theodorou

5. Senechal

6. LeFevre

7. Henderson

8. Shumow

9. Miller

10. Sanders

11. Haack

12. Hill

13. Mc wayne

همکاران، ۲۰۰۴) تأثیر بسزایی دارد. در سطح اولیاء مشارکت والدین در امور مدرسه باعث می‌شود والدین در نحوه انجام دادن تکالیف مدرسه به فرزندانشان موفق عمل کنند و از آن چه که معلمان انجام می‌دهند آگاه شوند؛ نگرش مثبت نسبت به معلمان و مدرسه فرزند خود پیدا کنند (فاین استیونسون^۱ و همکاران، ۲۰۰۰ به نقل از هیک، ۲۰۰۷) احساس مفید بودن کرده و می‌دانند که چگونه در موفقیت فرزندشان در مدرسه فعالیت داشته باشند (مپ^۲، ۲۰۰۳). همچنین در سطح مدرسه و نظام آموزش و پرورش، افزایش کارایی و بهره‌وری، اجرای کامل‌تر برنامه‌ها، کاهش هزینه‌های مادی و معنوی از نتایج ارزشمند کارآمدتر کردن انجمن‌های اولیاء و مربیان است (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۸۸).

در وضعیت کنونی، فعالیت انجمن به برنامه‌های طراحی شده از بالا، آیین‌نامه‌های فاقد ضمانت اجرا یا اجرای صوری برنامه‌ها و بخشنامه‌ها، تکمیل کتابچه‌ها و فرم‌های گزارش عملکرد و صورت جلسات توسط مدیران، اولیاء و مربیان با بی‌رغبتی، و تقلیل یافتن مشارکت اولیاء^۳ در حد کمک مالی به مدرسه محدود شده که این امر به نوبه خود به کنار گذاشته شدن تعداد بسیار زیادی از اولیاء از فرایند مشارکت فعال در امور مدرسه و آموزش و پرورش فرزندان‌شان منجر شده است (وفادار و جوان بخت اول، ۱۳۸۳). نتایج پژوهش یزدخواستی و عباس زاده (۱۳۸۶) نیز میزان مشارکت والدین در امور مدرسه را کم‌تر از متوسط برآورد کرده است؛ بنا بر گزارشی که در سایت انجمن اولیاء و مربیان در زمینه عملکرد انجمن منتشر شده است، بیش از نیمی از والدین و معلمان از عملکرد در زمینه مشارکت دادن والدین، رضایت چندانی نداشتند، به‌خصوص در زمینه‌های تخصصی، انجمن کم‌تر از والدین متخصص استفاده کرده است (پژوهشگاه تعلیم و تربیت، ۱۳۸۷). بر اساس پژوهشی بیش از ۷۰٪ اعضای انجمن‌ها معتقدند عملاً اختیاراتی ندارند و ۶۷٪ برآند که فعالیت انجمن محدود و منحصر به کمک مالی شده است (قاسمی پویا، ۱۳۸۰).

همچنین مطالعه انجام شده با عنوان بررسی ابعاد و میزان مشارکت خانواده‌ها در مدارس استان خراسان رضوی در سال ۱۳۸۷ نشان داد ۷۴٫۹٪ والدین مشارکت کمی در امور مدرسه

1. Finn-Stevenson
2. Mapp
3. Parental Participation

دارند(دانایی، الف، ۱۳۸۷).

به نظر می‌رسد درک همین موضوع باعث شده است، رییس سازمان مرکزی انجمن اولیاء و مربیان کشور نیز در اظهاراتی به این موضوع اشاره کند: «وضع موجود را باید با کیفیت‌بخشی، بازنگری در برنامه‌ها و تقویت فعالیت‌ها به وضع مطلوب برسانیم» (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۸۸).

موضوع اساسی این نوشتار واکاوی زمینه‌های اثرگذار بر تقویت مشارکت انجمنی اولیاء و مربیان است و پاسخگویی به سؤالات زیر را پی می‌گیرد:

عوامل مؤثر مشارکت انجمنی در بین اولیاء و مربیان خراسان رضوی چیست؟

برنامه‌های متناسب با الگوهای مذکور برای جامعه هدف چیست؟

زمینه پذیرش برنامه‌های پیشنهادی در جامعه هدف چگونه است؟

در این قسمت مبانی نظری و تئوریک پژوهش در دو بخش بررسی می‌شود. بخش اول فضای

مفهومی مشارکت به طور عام و مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان به طور خاص ترسیم می‌شود و به این سؤال پاسخ داده می‌شود که منظور از مشارکت و مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان چیست؟

در بخش دوم با تکیه بر دیدگاه‌های تئوریک مختلف، مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان تبیین می‌شود و در حقیقت این بخش به دنبال پاسخی برای این سؤال است که چه عواملی بر مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان تأثیرگذار است که شناسایی آن در تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان مؤثر است؟

الف- مروری بر تعاریف مشارکت

در دایره‌المعارف علوم اجتماعی، مشارکت چنین تعریف شده است: « سهمی در چیزی یافتن، از آن سود بردن و یا در گروهی شرکت جستن و بنابراین با آن همکاری داشتن است» به همین جهت، از دیدگاه جامعه‌شناسی باید بین مشارکت به عنوان وضع و حالت (امر شرکت کردن) و مشارکت به عنوان عمل و تعهد (عمل مشارکت) تمیز قایل شد. مشارکت در معنای اول از تعلق به گروهی خاص و داشتن سهمی در آن خبر می‌دهد و معنی دوم داشتن شرکتی

فعالانه در گروه را می‌رساند و به فعالیت اجتماعی انجام شده نظر دارد (بیرو، ۱۳۷۰: ۲۷۵).
اوکلی و مارسدن از مشارکت سه تفسیر ارائه داده‌اند:
۱. شرکت داوطلبانه مردم در برنامه‌های عمومی
۲. برانگیختن احساسات مردم و افزایش درک و توان آن‌ها
۳. دخالت در فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرا و سهم شدن عامه مردم در منافع طرح‌ها و ارزشیابی آن‌ها (علی‌پورو زاهدی و شیبانی، ۱۳۸۸: ۱۱۸).
کلی و برین لینگر مشارکت را نوعی عمل جمعی دانسته‌اند و به تبیین‌های مربوط به آن در دو سطح فردی و فرا فردی توجه کرده‌اند (دهقان و غفاری، ۱۳۸۴: ۷۲).

ب- مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان

مشارکت واقعی در مدرسه موقعی صورت می‌گیرد که والدین از نظر ذهنی و عاطفی درگیر شوند و به عواطف آن‌ها توجه کافی شود. برای رسیدن به این اهداف باید به شناخت انتظار والدین از مدرسه و به تفهیم انتظارات مدرسه از والدین اقدام کرد (بهبودی، ۱۳۸۷: ۶۷).
باچ و گولدرینگ^۱ (۱۹۹۸) الگویی از مشارکت اولیاء و مربیان در تصمیم‌گیری‌های مدرسه را این گونه ترسیم می‌کند:

۱. مدل توانمندسازی والدین که مانع تأثیر مربیان بر مساعدت‌های والدین می‌شود.
 ۲. مدل مشارکت یا اجتماع که به موجب آن هم والدین و هم مربیان قدرت تصمیم‌گیری را تجربه می‌کنند.
 ۳. مدل سنتی یا بوروکراتیک که در آن نه والدین و نه معلمان قدرت زیادی برای تصمیم‌گیری ندارند به خاطر اینکه احتمالاً کنترل و نظارت به طور محلی متمرکز شده است.
 ۴. مدل معلم حرفه‌ای که معلمان بر طبق تخصصشان یا شخصاً یا به صورت مشارکتی با پرسنل مدرسه تصمیم‌گیری می‌کنند، اما والدین هیچ جایگاهی در تصمیم‌گیری ندارند.
- جهت تطبیق موضوع مشارکت با مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان به اهداف این انجمن اشاره می‌شود.

ماده ۱- تفکر، تلاش، یاری و همکاری در جهت بهبود پیشبرد هر چه بهتر امر آموزش و

پرورش دانش‌آموزان مدرسه و توجه خاص به تربیت مطلوب فرزندان شاهد.

ماده ۲- موجب توجه اولیاء دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه نسبت به مسائل دینی، تربیتی، اخلاقی، اجتماعی و مشاوره با آن‌ها به منظور هماهنگ کردن روش‌های تربیتی و آموزشی در محیط خانه و مدرسه.

ماده ۳- ایجاد و تحکیم پیوندهای انسانی، عاطفی، اخلاقی و اجتماعی بین اولیاء دانش‌آموزان و مربیان مدرسه.

ماده ۴- بهره‌مندی از امکانات اولیاء دانش‌آموزان در جهت همکاری و نظارت‌های پزشکی و بهداشتی مداوم.

ماده ۵- بهره‌گیری هر چه بیش‌تر از روحیه تعاون اولیاء دانش‌آموزان و دیگر افراد خیر و علاقه مند در جهت تهیه، تدارک و تکمیل امکانات آموزشی و پرورش مدرسه نظیر کارگاه، آزمایشگاه کتابخانه، نمازخانه، فضاهای ورزشی و مؤسسه ساختمان و حیاط مدرسه (وبسایت انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۹).

ب- عوامل مؤثر بر مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان

بخش عمده‌ای از نظریات مربوط به مشارکت سعی دارند تا فرایندهایی را تبیین کنند که سبب می‌شود افراد در موقعیت یا موقعیت‌هایی به یکدیگر کمک کرده و فراتر از منافع خود در جهت منافع دیگران تلاش کنند.

از آن جا که مشارکت از مصادیق «کنش اجتماعی» بوده (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۱۹) در رویکرد جامعه شناختی، تلاش‌های مختلفی برای ارائه نظریه‌ای انجام شده است که بتواند کنش‌های مختلف افراد را تبیین کرده و آن را توضیح دهد؛ به گونه‌ای که وبر بر جنبه ذهنی کنش (روشه، ۱۳۸۸) و دورکیم بر جنبه الزام‌آور محیط اجتماعی (پارسونز ۱۹۷۸ به نقل از اصغرپور، ۱۳۸۷) اشاره دارد. از نظر پارسونز کنش فرد، ارادی و هدفدار است و با توجه به محدودیت‌های محیطی و زیستی، توسط ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی (روشه: ۱۳۷۶) تعیین می‌شود. در همین راستا آیزن و فیش باین به دو بخش شخصی و اجتماعی که ترکیب آن‌ها پیش‌بینی کننده یک قصد رفتاری است (علوی تبار، ۱۳۷۹) اشاره دارند.

رابرت دال در ارتباط با کنش مشارکتی انسان‌دوستانه قضایای زیر را مطرح می‌کند، به نظر

او فرد موقعی در امری مشارکت می‌کند که مکانیزم مشارکت را در نیل به هدف در مقایسه با سایر مکانیزم‌ها، مؤثرتر ارزیابی کند؛ پاداش‌های مادی و غیرمادی حاصله از مشارکت برای او ارزش بالایی دارد و با هنجارها و ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی و مذهبی هماهنگ باشد؛ فکر کنند بدون مداخله آن‌ها نتایج برخی اقدامات و امور مثلاً اداره کردن امور توسط دیگران چندین رضایت‌بخش نخواهد بود؛ فرد از دانش و مهارت کافی بهره‌مند باشد؛ در ورود به مشارکت یا در جریان مشارکت خود را با مشارکت و موانع زیادی مثل موانع بوروکراتیک و... مواجه نبیند (شکوری، ۱۳۸۶).

هومنز نیز چند قضیه بنیادی برای تبیین رفتار انسان مطرح کرد که می‌توان آن‌ها را برای تبیین رفتار مشارکتی به کار گرفت این قضایا عبارت هستند از: قضیه موفقیت، که بر پایه این قضیه اگر مشارکت به عنوان یک رفتار از سوی فرد ابراز شود و پاداش دریافت کند (مثلاً منافع حاصل از آن یا منزلت اجتماعی مطلوب برای فرد) احتمال آن که تمایل فرد به رفتار مشارکتی افزایش یابد، زیادتر می‌شود. قضیه ارزش، در مورد مشارکت چنانچه نتایج و دستاوردهای آن برای فرد، نسبت به رفتارهای غیر مشارکتی ارزش بیش‌تری داشته باشد، احتمال تکرار آن افزایش می‌یابد. ارزش یک کنش حاصل‌فایده و هزینه‌های آن یا به تعبیر هومنز پاداش و تنبیه است (ریترز، ۱۳۷۴). به نظر بلاو، مکانیسم‌هایی که میان ساختارهای اجتماعی پیچیده میانجی می‌شوند، هنجارها و ارزش‌هایی (توافق ارزشی) هستند که درون جامعه وجود دارد. مفهوم هنجار در صورت‌بندی بلاو، او را به سطح تبادل میان فرد و جمع می‌کشاند. حال آنکه مفهوم ارزش‌ها او را به گسترده‌ترین سطح اجتماعی و تحلیل رابطه میان جمع‌ها، سوق می‌دهد. بدین ترتیب رابطه تبادل اعم از اینکه بین فرد و جمع باشد یا بین جمع‌ها و گروه‌ها، تحت تأثیر ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی تبادل قرار می‌گیرد و به میزانی که توافق ارزشی و هنجاری بیش‌تر باشد، اشکال تبادل نیز به هم نزدیک‌تر خواهد شد (همان).

تئوری انتخاب عقلانی بر این فرض استوار است که رفتار و کنش آدمیان هدف‌مند، سنجیده و حسابگرانه بوده و آدم‌ها در چند راهی‌ها، راهی را انتخاب می‌کنند که با اغراض و آرزوهایشان موافق باشد و برای رفتن در هر راهی محاسبه سود و زیان کرده و پس از بررسی ادله‌های موافق و مخالف دست به انتخاب می‌زنند (کلمن، ۱۳۷۷) لذا این نظریه در جهت شناخت الگوی رفتار مشارکتی افراد مناسب است. تبیین انتخاب عقلانی که یک تبیین قصدی

است و عقاید و سلايق شخصي را دليلي بر کنش افراد مي‌داند که دارای بعد منفعت طلبانه است، اما مسئله اساسی در نظریه انتخاب عقلانی پدیده سواری مجانی یا طفیلی‌گری است که در آن شخص ترجیح می‌دهد مسئولیت انجام عمل جمعی را که در این پژوهش مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان است بر عهده دیگران نهاده و خود از نتیجه آن بهره‌مند شود. بر اساس نظریه انتخاب عقلانی، انسان‌ها در تحقق عمل جمعی کاملاً عقلانی عمل کرده و با محاسبه سود و زیان و عکس‌العمل دیگر افراد نسبت به مشارکت اقدام می‌کنند و اگر عده‌ای در جامعه بخواهند در تحقق مشارکت (عمل مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان) به عنوان عمل جمعی مشارکت فعال نداشته و بخواهند مسئولیت انجام کار را بر عهده دیگران بیاندازند، بقیه افراد نیز بر اساس قاعده عقلانی در آن مشارکت نخواهند کرد. البته، با در نظر گرفتن فردگرایی و ناهمگونی و کاهش حساسیت‌های مدنی و غیره این مسئله تشدید خواهد یافت. خاصیت اصلی عمل جمعی در تئوری انتخاب عقلانی آن است که به‌عنوان یک کالای عمومی به حساب می‌آید و در آن بر عکس کالای خصوصی که تحت مالکیت یک فرد قرار دارد، کالای عمومی اگر تولید شد نمی‌توان کسی را از آن بی‌نصیب کرد.

پاتنام نیز معتقد است که آن چه باعث میزان بالای مشارکت می‌شود اعتمادی است که در قالب همکاری‌های اجتماعی و تعاونی ایجاد می‌شود. «برای انجام دادن کاری صرفاً به این دلیل که فردی (یا نهادی) می‌گوید آن را انجام خواهد داد به او اعتماد نمی‌کنید، بلکه شما تنها به این دلیل به او اعتماد می‌کنید که با توجه به شناختتان از خلق و خوی او، انتخاب‌های ممکن او، تبعاتشان و توانایی او حدس می‌زنید که او انجام دادن این کار را بخواهد گزید» (پاتنام، ۱۹۹۵ به نقل از علی پور و زاهدی و شیبانی، ۱۳۸۸)

مطابق دیدگاه یادگیری اجتماعی، یادگیری می‌تواند با مشاهده رفتار دیگران و پیامدهای حاصل از رفتار آن‌ها اتفاق بیفتد. هنگامی که فرد رفتار مشارکت‌جویانه را مشاهده می‌کند و اطرایان نیز از فرد مشارکت‌کننده حمایت می‌کنند، این رفتار در فرد مشاهده‌کننده تقویت شده و پس از طی فرایندهای یادگیری، فعالیت مشارکت‌جویانه را آغاز خواهد کرد (کریمی، ۱۳۷۳). نظریه هاولند بر الگوی تغییر نگرش‌ها توجه دارد. در این نظریه میزان پذیرش عمدتاً به تقویت‌های عرضه شده وابسته تلقی می‌شود. پیام دریافتی ممکن است حاوی دلایل و استدلال‌هایی برای پذیرش دیدگاه مورد نظر باشد، یا اینکه انتظار دریافت پاداش یا تجربه

خوشایند دیگری در آن نهفته باشد. نظریه محرک - پاسخ و تقویت بیش از همه نظریه‌ها به این نکته تأکید می‌ورزد که نگرش‌ها تنها وقتی تغییر می‌کنند که تقویت‌های ارائه شده برای نشان دادن رفتار تازه بیش از تقویت‌های موجود در پاسخ قدیمی باشد. یکی از امتیازات اصلی این نظریه، مشخص کردن عامل‌هایی است که ممکن است پذیرش یک پیام متقاعد کننده را تحت تأثیر دهند. ییل چهار عنصر را عنوان می‌کند که در بیش تر موقعیت‌های متقاعد کننده دخالت دارند که عبارت هستند از منبع ارائه پیام متقاعد کننده، ویژگی‌های پیام، زمینه‌ای که پیام در آن زمینه عرضه می‌شود و شخصیت دریافت کننده پیام (همان).

دیوید سیلز از نظر روانی اجتماعی در پی تبیین عوامل مؤثر بر مشارکت است، طبقه‌بندی او از عوامل در هم تنبیده روانی اجتماعی الهام بخش مؤثری است، به نظر او اولاً افراد در متن نیروهای اجتماعی (منزلت، تعلیم و تربیت و آموزش، باورها مذهب و...) محاط شده‌اند؛ ثانیاً تفاوت‌های شخصیتی از نظر توانمندی‌ها و استعدادها موجب می‌شود که افراد از نظر آمادگی برای پاسخ دادن به محرک‌های اجتماعی متفاوت باشند. اگر تفاوت‌های شناختی (میزان آگاهی)، فیزیکی و مادی (اقتصادی) اضافه شوند امکان عینی بروز کنش مشارکتی فراهم می‌شود. ثالثاً تأثیر پیش شرط‌های اجتماعی و روان‌شناختی بر فعالیت‌های اجتماعی افراد تا حدود زیادی به محیط‌های اجتماعی شامل نهادها و سازمان‌های اجتماعی، اعتقادات و ارزش‌های فرهنگی و سیاسی بستگی دارد (شکوری، ۱۳۸۶).

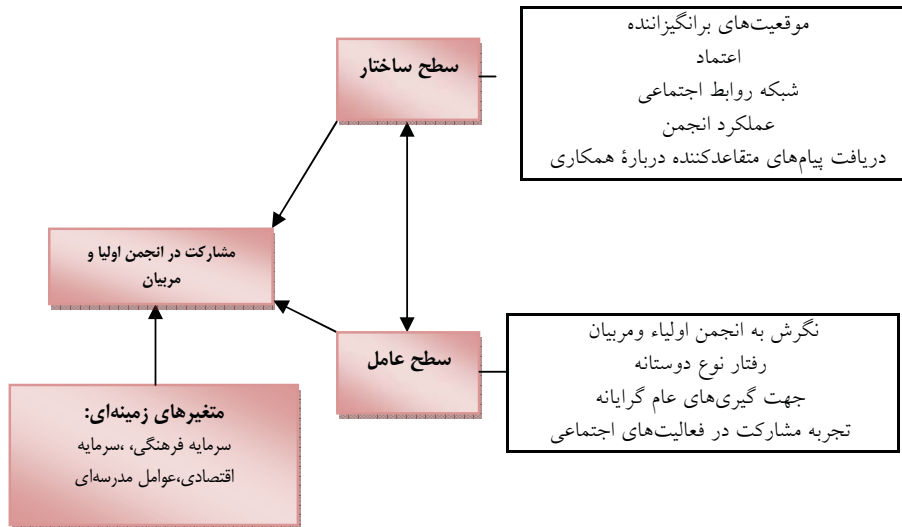
مرور سوابق تجربی داخلی و خارجی موجود، عواملی چون اعتماد (دانایی، الف، ب، ۱۳۸۷؛ معیدفر و دربندی، ۱۳۸۵؛ دهقان و غفاری، ۱۳۸۴؛ میرباقری، ۱۳۸۵؛ اصغرپور، ۱۳۸۷؛ احمدی و توکلی، ۱۳۸۸؛ علی پور و زاهدی و شیبانی، ۱۳۸۸؛ روشنفکر و ذکایی، ۱۳۸۵)؛ بیگانگی اجتماعی (دهقان و غفاری، ۱۳۸۴؛ یزدان‌پناه، ۱۳۸۶، احمدی و توکلی، ۱۳۸۸)؛ عام‌گرایی (دهقان و غفاری، ۱۳۸۴)؛ احساس مسئولیت (رحیمی، ۱۳۷۲؛ معیدفر و دربندی، ۱۳۸۵؛ احمدی و توکلی، ۱۳۸۸)؛ رضایت (اصغرپور، ۱۳۸۷؛ تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸)؛ نگرش (ماجی و گریشاپ^۱، ۲۰۰۲؛ وایورمن و وتنبورگ^۲، ۲۰۰۹؛ وایت و ولنگتون^۳، ۲۰۰۹؛ اصغرپور، ۱۳۸۷)؛

-
1. Mawjee & Grieshop
 2. Vyverman & Vettenburg
 3. White & Wellington

جهت‌گیری‌های مذهبی (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴)؛ رفتارهای نوع‌دوستانه (احمدی و توکلی، ۱۳۸۸)؛ ترجیحات رفتاری (جوادی یگانه و هاشمی، ۱۳۸۴)؛ سرمایه فرهنگی (شنگ^۱، ۲۰۰۴)؛ یزدخواستی و عباس زاده، ۱۳۸۶؛ میرباقری، ۱۳۸۵؛ یزدان پناه، ۱۳۸۶؛ علی پور و زاهدی و شببانی، ۱۳۸۸؛ تقوایی و بابا نسب و موسوی، ۱۳۸۸)؛ سرمایه اقتصادی (یزدخواستی و عباس زاده، ۱۳۸۶؛ یزدان پناه، ۱۳۸۶؛ علی پور و زاهدی و شببانی، ۱۳۸۸؛ تقوایی و بابا نسب و موسوی، ۱۳۸۸)؛ شبکه روابط اجتماعی (اصغرپور، ۱۳۸۷؛ روشنفکر و ذکایی، ۱۳۸۵)؛ ایجاد موقعیت‌های برانگیزاننده و حمایتی (شکوری، ۱۳۸۴؛ فیورستین^۲، ۲۰۰۰؛ گارسیا^۳، ۲۰۰۹)؛ تجربه مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه (هردیا^۴، ۲۰۰۹)؛ دریافت پیام‌های متقاعد کننده درباره همکاری (معیدفر و دربندی، ۱۳۸۵)؛ یزدخواستی و عباس زاده، ۱۳۸۶؛ دانایی الف، ب، ۱۳۸۷) را بر مشارکت تأثیرگذار می‌دانند این در حالی است که شریفی (۱۳۸۷) مشارکت والدین را در آموزش و پرورش ایران از نوع مشارکت تعیین شده می‌داند.

در نهایت با تلفیق آراء صاحب‌نظرانی که در سابقه تجربی و نظری عنوان شده است و گزینش متغیرهایی، که به لحاظ نظری و تجربی با مشارکت رابطه دارد، می‌توان الگوی تحلیل نظری مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان را بنا بر نظریه ساختاربندی گیدنز تابعی از دو دسته از متغیرهای ساختاری^۵ و سطح عامل^۶ دانست.

-
1. Cheng
 2. Feuerstein
 3. Garcia
 4. Heredia
 5. Structure variables
 6. Agency variables

شکل ۱: نمودار نظری عوامل مؤثر بر مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان

روش

داده‌های این پژوهش به شیوه پیمایشی و با دو تکنیک مصاحبه‌های نیمه‌ساخت‌یافته و پرسشنامه نظرسنجی راهکارها گردآوری شده است.

۱) مصاحبه‌های مقدماتی

انتخاب موردها: در این پژوهش در مجموع با دو گروه عمده مصاحبه شد:

۱. کارگزاران (مدیران، مربیان، کارشناسان و فعالان انجمنی در سه دوره تحصیلی)
۲. جامعه هدف (اولیاء غیر فعال و کمی فعال در سه دوره)

انتخاب موردها با توجه به «اشباع نظری»^۱ در نظر گرفته شد یعنی در هر زمان که محقق احساس کند داده‌های جدید صرفاً نتایج قبلی را تکرار می‌کند و مقوله جدیدی پدید نمی‌آید، پژوهشگر می‌تواند فرآیند نمونه‌گیری خود را متوقف و تحلیل داده‌ها را (که طی فرایند

گردآوری نیز در جریان بوده است) ادامه دهد و جمع‌بندی کند (استراس و کوربین ۱۳۸۷: ۱۸۷).

برای مصاحبه با اولیاء دانش‌آموزان، مدیران و مسئولان، مناطق هفت‌گانه آموزش و پرورش مشهد به سه طبقه (مناطق ۳،۴) بالا، (مناطق ۷،۶) متوسط و (مناطق ۱،۲،۵) پایین تقسیم شد و سپس از هر طبقه به طور تصادفی یک ناحیه انتخاب شد که این نواحی شامل نواحی ۲، ۳ و ۶ آموزش و پرورش است. با مراجعه به اداره آموزش و پرورش فهرستی از مدارس این نواحی (مدارس فعال و غیرفعال) تهیه و در نهایت مصاحبه‌های به تفکیک مقطع تحصیلی (ابتدایی/راهنمایی/دبیرستان) در مدارس دخترانه و پسرانه شهر مشهد انجام شد. در مجموع با مصاحبه از ۶۸ نفر اشباع نظری حاصل و نیازی به ادامه مصاحبه‌ها نبود.

۲) نظرسنجی راهکارها

زمینه‌یابی میزان پذیرش برنامه با ابزار پرسشنامه انجام شد که بدین منظور پرسشنامه ۷۴ سؤالی توسط محقق طراحی شد که بخش‌های گوناگون و آیتم‌های اصلی برنامه و شرایط و ویژگی‌های آن از جامعه هدف پرسش شد. حجم نمونه ۲۴۰ نفر بود. از آن جا که توزیع جغرافیایی افراد متعلق به جامعه آماری مورد نظر پراکنده بوده و جمعیت هدف در واحدهای نمونه‌برداری متعددی (شهرستان/ناحیه/مدرسه) قرار داشتند از روش «نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای» استفاده شد. (دواس، ۱۳۷۶). لذا برای انتخاب نمونه‌ها ابتدا استان به چهار ناحیه تقسیم شد و سپس از هر ناحیه یک شهرستان به صورت تصادفی انتخاب شد و در هر شهرستان هم از بین مدارس (دخترانه/پسرانه) و (بالا/پایین/متوسط) به طور تصادفی نمونه‌ها انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها از بین فعالان انجمن، اولیاء غیر فعال و کمی فعال، مدیران و مربیان در سه دوره تحصیلی در شهرهای مشهد، درگز، نیشابور، تبادکان و کوهسرخ انجام شد.

یافته‌ها

یافته‌های مصاحبه‌های مقدماتی

توزیع نمونه در این بخش شامل والدین و کارشناسان بود؛ به نحوی که در نمونه والدین ۳۲ نفر زن و ۱۵ نفر مرد با میانگین سنی ۴۱ سال و میانگین سطح سواد خانواده ۱۱ کلاس را

شامل می‌شود. همچنین توزیع جنسیتی مسئولان در این نمونه شامل ۶ کارشناس زن و ۱۵ کارشناس مرد بود.

مصاحبه‌های انجام شده نشان می‌دهد که در نهایت والدین برای بهبود عملکرد انجمن به موارد زیر توجه دارند:

«کارهای انجمن از حالت حرف خارج شود و بیش‌تر عملی باشد»؛

«تعداد جلسات را بیش‌تر کنند»؛

« سایر نهادها با انجمن همکاری داشته باشند»؛

« ارتباط بین خانواده‌ها (گردش‌های دسته جمعی با حضور خانواده‌ها) افزایش یابد»؛

« اگر می‌خواهند پول بگیرند مردم را کاملاً توجیه کنند و از نتیجه آن هم دیگران را با خبر

کنند»؛

«از افراد با تجربه برای اعضای اصلی استفاده کنند»؛

« انجمن‌های فعال در حضور همه و در رسانه‌ها تشویق شوند»؛

« روزی باشد که خانواده‌ها بتوانند بیایند (مثلاً جمعه)»؛

«مسئولان مدرسه انتقادپذیرتر باشند»؛

« مردم را مجاب کنند که حضور آن‌ها لازم است»؛

« مردم را از عملکرد سال‌های قبل انجمن با خبر کنند»؛

« جای خاصی را برای انجمن در نظر بگیرند»؛

« از تکنولوژی روز استفاده کنند»؛

« نماینده‌ای از دانش‌آموزان در هر کلاس باشد» و.....

علاوه بر پیشنهادات فوق که از جانب اولیاء مطرح شد می‌توان به پیشنهادات زیر هم که از سوی کارشناسان و مدیران است اشاره کرد:

«افزایش تبلیغات برای جذب اولیاء (از طریق رسانه‌ها و داخل مدرسه) آموزش اولیاء و

افزایش اطلاعات آن‌ها و توجیه آن‌ها در مورد لزوم حضور آن‌ها در جلسات انجمن»؛

« دیدگاه اولیاء را در مورد جنبه مالی انجمن تغییر دهند»؛

«معرفی و شناسایی مشاغل و حرفه‌های اولیاء جهت کارگروه تخصصی»؛

« افزایش روابط دوستانه بین اعضا»؛

« معرفی انجمن‌های موفق در سایر نواحی و مدارس و استفاده از تجربیات آن‌ها، مکاتبه با آن‌ها، دعوت آن‌ها به همکاری، ارسال سی‌دی‌های مربوط به مدارس موفق به مدارس دیگر و استفاده از تجربیات آن‌ها در این زمینه»؛

« اختیارات انجمن را بیش‌تر کنند و از مصوبات انجمن حمایت کنند»؛

« جلسات همگانی مثل آموزش خانواده در جای بزرگ به شکل همایش در سطح ناحیه برگزار شود» و در نهایت از مصاحبه‌های انجام شده می‌توان این نتیجه را گرفت که: هر چه رضایت والدین از عملکرد انجمن به لحاظ شیوه نظرخواهی، نحوه اداره جلسات، اطلاع از زمان برگزاری جلسات، جوّ حاکم بر جلسات و حفظ جانب احترام از سوی اولیاء مدرسه، شخص دعوت‌کننده به جلسات، تعداد جلسات افزایش یابد، میزان مشارکت افزایش می‌یابد. از سویی دیگر افزایش رضایت والدین باعث بهبود نگرش والدین به انجمن و اعتماد به فعالیت انجمن می‌شود که این امر هم مشارکت والدین را افزایش می‌دهد. همچنین افزایش احساس مسئولیت و تمایل کمک به دیگران، لزوم مشارکت در امور جامعه و کاهش یأس اجتماعی در بین اولیاء بر میزان مشارکت تأثیر دارد.

یافته‌های نظرسنجی راهکارها

این بخش نمودی از میزان پذیرش برنامه در بین جامعه هدف بود که خصوصیات جمعیتی پاسخگویان این بخش بدین شرح است: ۲،۴۴٪ از پاسخگویان زن و ۵۵،۸٪ مرد و میانگین سنی آن‌ها ۴۴ سال بوده است. در نمونه انتخابی ۵۰٪ مدارس دخترانه و ۵۰٪ مدارس پسرانه انتخاب شده است که از این تعداد ۳۳،۳٪ در مقطع ابتدایی ۳۳،۳٪ در مقطع راهنمایی و ۳۳،۳٪ در مقطع دبیرستان بوده که متوسط تعداد دانش‌آموزان در این مدارس ۲۴۹ دانش‌آموز بود.

شرح راهکارها متناسب با نوع متغیرها به شرح زیر است که:

جدول ۱: شرح راهکارها

متغیرها	راهکارها	درصد	
تقویت عملکرد انجمن اولیاء و مربیان به لحاظ محتوا	نحوه درخواست	شخص مدیر چند روز قبل از جلسه انجمن، والدین را با دعوت نامه از زمان برگزاری جلسه آگاه و روز قبل از جلسه با یک پیام کوتاه جلسه را یادآوری کند.	
	زمان برگزاری جلسات	جلسات انجمن ماهانه و بعد از ظهرها، بعد از تعطیلی مدرسه برگزار شود.	
	مکان برگزاری جلسات	جلسات در مدرسه برگزار شود و والدین طوری کنار هم بنشینند که همدیگر را ببینند و صدای یکدیگر را بشنوند و بهترین شیوه گرهمایی را مدل میزگردی می‌دانند و امکانات سرمایشی و گرمایشی مکان جلسه وضعیت مطلوبی داشته باشد و مکان برگزاری جلسات در مدرسه جای ثابتی داشته باشد تا والدین در مراجعه به مدرسه برای شرکت در جلسات گمراه نشود.	
	مهارت‌های مدیران	در جلسات انجمن اولیاء برگه‌هایی به والدین داده شود تا انتقادات و پیشنهادات خود را بدون نام، نوشته و تحویل دهند تا در جلسات شورای معلمان بررسی شود.	۸۷،۹
		مدیر مدرسه و اداره‌کنندگان جلسات ارتباط چشمی و کلامی خود را با همه والدین حفظ کنند و به همه والدین به یک چشم نگاه کنند.	۸۷،۵
		با تنظیم پرسشنامه، از والدین خواسته شود تخصص‌های خود را بیان کنند و به صورت دقیق مشخص کنند که به چه صورت، در چه زمانی و در کدام زمینه می‌توانند به مدرسه کمک کنند.	۸۰،۸
		مدیران، معاونان، مربیان پرورشی در زمان طرح اولیه پیشنهادها، به جای اما و اگر و شاید و ممکن است و عبارات توجیهی دیگر از اقدامات نوآورانه جدید و مفید و مؤثر برای آموزش و تربیت استقبال کنند.	۷۵،۸
تقویت عملکرد انجمن اولیاء و مربیان به لحاظ فرآیند	مهارت‌های مدیران	در جلسات معمولاً چند نفر صحبت می‌کنند و بقیه شنونده هستند بهتر است امکان تبادل نظر را بین اولیاء و مربیان فراهم کنند.	
	مطالب مورد گفتگو	معلمان می‌توانند کلاس‌هایی که مباحث آن هم مربوط به والدین می‌شود و هم دانش‌آموزان با هم تشکیل دهند.	
	در جلسات انجمن	مطالبی که در جلسات عنوان می‌شود بهتر است به سادگی و دور از ابهام و پیچیدگی بیان شود.	
		آغاز و پایان جلسات با یادآوری موارد مثبت درباره دانش‌آموزان باشد.	
		بهبتر است در جلسات به امور پرورشی بیش‌تر از امور مالی توجه شود.	
	نحوه اداره	بهبتر است به جای حضور مهمانان رسمی اداری، سیاسی و مسئولان	

۱. از آنجا که راهکار مربوط به این بخش از مجموع چند سوال استنتاج شده است لذا درصد بالا و پایین مجموع سوالات در این بخش درج شده است

درصد	راهکارها	متغیرها
	رسمی که باعث سکوت و انضباط خشک جلسه خواهد شد جلساتی برگزار شود که در فضای دوستانه، ساده و پر بحث و تبادل تجربه پیش‌تر همراه باشند.	جلسات
۶۷,۵	مطالبی که در جلسات مشاور خانواده عنوان می‌شود علاوه بر اینکه در مورد شرایط دانش‌آموزان و مسائل آن توضیح می‌دهند بهتر است مهارت‌های برخورد با این شرایط را به والدین نیز آموزش دهند.	
۶۲	برای هر کلاس نماینده‌ای از والدین انتخاب شود تا پل ارتباطی والدین و مدرسه باشد.	
۶۰	بهتر است اولیاء مدرسه شناخت درستی از والدین داشته باشند و از حرف‌های تکراری جلوگیری شود.	
۵۵	اختیارات انجمن را بیش‌تر کنند و از مصوبات انجمن حمایت کنند.	
۵۲	جلسات انجمن اولیاء با بعضی کارهای تکراری مانند اجرای ۴۰ دقیقه‌ای گروه نمایش مدرسه اجرای ۲۰ دقیقه‌ای گروه سرود مدرسه و... طولانی نشود.	
۵۱,۷	علاوه بر جلسات همگانی انجمن در مدرسه برای هر پایه تحصیلی جلسات انجمن جداگانه برگزار شود.	
۵۱	مدیر مدرسه زمان سخنرانی افراد و برنامه‌ها را مشخص کند مثلاً وقت سخنرانی فلان مسئول اداره ۲۰ دقیقه است.	
۵۰	برای عملکرد بهتر جلسات انجمن بهتر است محتوای جلسات از هم متمایز شود به عنوان مثال جلسات مشخص کردن مسائل مدرسه و دانش‌آموزان، تصمیم‌گیری، گزارش‌دهی و اطلاع‌رسانی و ارزیابی جداگانه برگزار شود.	
۴۹	به جای یک انجمن مرکزی در مدرسه برای هر یک از امورمدرسه از تجهیز، تعمیر، زیباسازی، کمک مالی، امور پرورشی و... به طور جداگانه کارگروه‌هایی از والدین برای رسیدگی به امور تشکیل شود.	
۴۷	ما بین جلسات با پذیرایی مناسب امکان استراحت و تبادل گفتگو فراهم شود.	تقویت عملکرد انجمن اولیاء و مربیان به لحاظ نحوه اداره جلسات
۷۷,۹	پیگیری جلسات اولیاء و مربیان با یک یادداشت تشکر کوتاه از والدین به خاطر مشارکتشان	
۵۶,۷	درصد ارسال پیام‌های مشارکت‌طلبانه به صورت رسمی از رسانه‌ها به خصوص تلویزیون و حضور مداوم مسئولان مهم آموزش و پرورش در رسانه‌ها و انتقال پیام‌ها و خواسته‌ها و برنامه‌های آموزش و پرورش و معرفی انجمن‌های فعال و اعضای آن و برنامه‌هایشان در روزنامه‌های محلی شهر	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با پیام‌های متقاعدکننده درباره همکاری
۶۵,۴	ارائه گزارش کار فعالیت‌های سال گذشته و تشویق انجمن سال قبل	
۹۲,۱	شماره تلفن مشاور یا روان‌شناس مدرسه یا مرکز مشاوره را به اطلاع	

درصد	راهکارها	متغیرها
	والدین برسانند یا اگر ممکن است ساعات حضور آن‌ها در مدرسه برای پاسخ‌گویی تلفنی یا حضور او در مدرسه به والدین اعلام شود.	
۸۱٫۷	استفاده از روان‌شناس، جامعه‌شناس و پزشک و... برای اطلاع‌رسانی به والدین	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با ایجاد موقعیت‌های برانگیزاننده
۸۱٫۳	به مدارس امکان انتشار و فروش نشریات داخلی داده شود. در این نشریات به جای پرداختن به مسائلی کلی، مشکلات خاص مدرسه عنوان شود و با دانش‌آموزان، خانواده‌ها و مربیان مصاحبه شود و دانش‌آموزان موفق و پدر و مادرهای فعال تشویق شوند.	
۸۰٫۸	جزوات و پکیج‌های آموزشی را در اختیار والدین قرار دهند.	
۷۳٫۸	کتاب‌های مناسب هر پایه برمنبای محتویات کتاب‌های درسی به اولیاء معرفی شود تا بتوانند بر حسب لزوم اطلاعات جانبی فرزندان خود را در زمینه مورد نیاز افزایش دهند.	
۶۷٫۵	دعوت از والدین در هفته مشاغل و معرفی حرفه والدین در مدرسه به دانش‌آموزان	
۶۲٫۹	برنامه‌های جلسات عمومی انجمن اولیاء، کتبا به خانواده‌ها داده شود تا والدین با اطلاع قبلی از برنامه‌ها در جلسه شرکت کنند.	
۷۵٫۸	معرفی شماره تلفن مخصوص برای شنیدن پیشنهادات و انتقادات والدین در مورد انجمن اولیاء و مربیان در آموزش و پرورش.	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با ایجاد شبکه روابط اجتماعی بین اعضا
۷۱٫۳	افزایش روابط دوستانه بین اعضا از طریق همکاری با مدرسه در برنامه‌های تفریحی.	
۷۳٫۳	انتقادات والدین نباید سوگیری‌های منفی اولیاء مدرسه را نسبت به فرزندان‌شان سبب شود.	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با بهبود نگرش به انجمن
۸۰	اولیای مدرسی که دارای انجمن موفق هستند به عنوان مهمان به مدارس دیگر دعوت شوند و اولیاء از زبان این والدین با شیوه‌های مشارکت بیش‌تر آشنا شوند.	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با تأکید بر عام‌گرایی
۶۵٫۴	معمولا والدینی که در امور مختلف و در انجمن‌های مختلف اجتماعی عضو هستند کم‌تر می‌توانند به امور مدرسه رسیدگی کنند به همین منظور مدرسه می‌تواند از والدینی که کم‌تر در این گونه انجمن‌ها فعالیت دارند و فرصت بیش‌تری برای رسیدگی به امور مدرسه دارند کمک بگیرد.	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با در نظر گرفتن مشارکت والدین در فعالیت‌های اجتماعی
۵۸	برای تأمین هزینه‌های مالی مدرسه می‌شود نمایشگاه‌هایی از دستاوردهای دانش‌آموزان و اولیاء برگزار کرد و از فروش آن‌ها برای مدرسه کارهای را انجام داد.	تقویت کارکرد انجمن اولیاء و مربیان با رفتارهای نوع دوستانه
۹۲٫۵	تصمیمات که در انجمن گرفته می‌شود در موعد مقرر اجرا شود.	تقویت کارکرد انجمن
۸۵	نتیجه صحبت‌ها و پیشنهادات و انتقادات که در هر جلسه جمع‌آوری	اولیاء و مربیان با تقویت

درصد	راهکارها	متغیرها
	می‌شود به سمع والدین برسد.	اعتماد اجتماعی
۸۴٫۶	بهتر است در مدارس به دانش‌آموزان بیش‌تر توجه کنند.	
۸۰٫۴	بهتر است به والدین یک تقویم زمانی در مورد تصمیمات و فعالیت‌های مدرسه و انجمن داده شود تا والدین از سرفصل و دورنمای تصمیمات و فعالیت‌ها در سال تحصیلی جدید آگاه شوند.	
۸۰	دلایلی که اولیاء مدرسه در توجیه کارای خود ارائه می‌کنند قانع کننده باشد.	
۷۸٫۸	نماینده‌ای از دبیران مدرسه، انتظارات خود از والدین را طی یک صحبت ۲۰ یا ۱۵ دقیقه‌ای بیان کند، و مواضع دبیران را به والدین اعلام نماید.	
۷۶	دبیران و کلیه کارکنان مدرسه و هر شخص که به نوعی با مدرسه همکاری دارد در اولین جلسه عمومی انجمن دعوت شوند.	
۶۷	ارائه سوابقی از فعالیت‌های مدیران و کادر آموزشی مدرسه به اولیاء.	

راهکارهای ارائه شده برای جلب اعتماد، پیام‌های متقاعدکننده درباره همکاری و موقعیتهای برانگیزاننده به منظور افزایش احساس مسئولیت اولیاء و کاهش یأس اجتماعی نسبت به عملکرد انجمن مؤثر هستند.

همچنین پاسخگویان برای حضور فعال پدران پیشنهاد داشتند که جلسات در ساعات فراغت پدران مثل بعدازظهرها با ارسال دعوتنامه رسمی و قید وجوب حضور پدر و بیان اهمیت نقش پدر در خانواده برگزار شود. همچنین می‌توان طرح آموزش خانواده را برای پدران به صورت غیرحضوری اجرا کرد. بدین منظور می‌توان از مطالبی چون تصاویر، داستان، شعر، طنز جذاب و... استفاده کرد تا بتوان با توجه به خستگی پدران از کارهای روزمره نظر آن‌ها را به خود جلب کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج مورد استناد مقاله حاضر نشان داد که میزان مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان کم است که با وجود ادله و شواهد کافی مبنی بر مزیت‌های مشارکت والدین در جلسات انجمن اولیاء و مربیان جای تأمل دارد. گرایش‌های متعارض والدین برای مشارکت به سمت ترجیح منافع فردی یا منافع جمعی بر اساس تئوری انتخاب عقلانی بررسی شد و بر

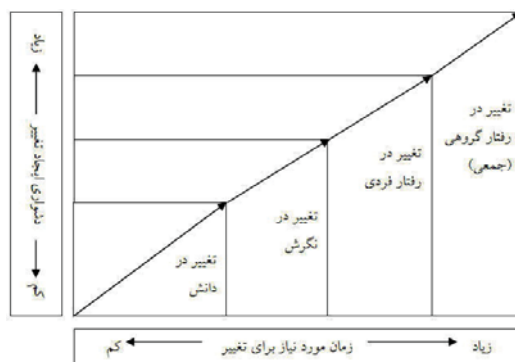
حسب تحلیل جامعه‌شناختی کنش، مشارکت والدین، تابع دو دسته متغیرهای سطح عامل و ساختار در نظر گرفته شد.

وارسی الگوی پیشنهادی تحلیل مشارکت والدین در جلسات انجمن اولیاء و مربیان نشان داد که:

موقعیت‌های برانگیزاننده، اعتماد، شبکه روابط اجتماعی، دریافت پیام‌های متقاعد کننده درباره همکاری، عملکرد انجمن اولیاء و مربیان در سطح ساختار و نگرش به انجمن اولیاء و مربیان، تجربه مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، جهت‌گیری‌های عام گرایانه، رفتار نوع دوستانه و نگرش به انجمن اولیاء و مربیان در سطح عامل بر مشارکت تأثیرگذار هستند و نتایج حاصل مؤید نظرات و تحقیقات پیشین نیز هستند. (شکوری، ۱۳۸۴؛ فیورستین، ۲۰۰۰؛ گارسیا، ۲۰۰۹؛ هرديا، ۲۰۰۹؛ معیدفر و دربندی، ۱۳۸۵؛ یزدخواستی و عباس زاده، ۱۳۸۶؛ دانایی الف، ب، ۱۳۸۷).

بنابراین، تغییر رفتار والدین در جهت مشارکت مؤثر در فعالیت‌های انجمنی مستلزم تغییر در سطوح چهارگانه دانش، نگرش، رفتار فردی و نهایتاً رفتارگروهی است.

۱. دانش افراد را می‌توان از طریق آموزش‌ها و تجارب مستقیم و غیرمستقیم تغییر داد؛ بنابراین، برای افزایش مشارکت والدین در جلسات انجمن، می‌توان از مدل دانشمندان علوم رفتاری، مطابق نمودار ۱ استفاده کرد و رفتارهای مطلوب را در افراد و سازمان‌های هدف بدین ترتیب نهادینه ساخت.

نمودار ۱: مقایسه سطوح مختلف تغییر از حیث میزان دشواری و زمان مورد

نیاز (رضاییان، ۱۳۸۱)

شایان ذکر است که برای ایجاد تغییر رفتاری در کوتاه مدت و با زور (اجبار، دستور، بخش‌نامه و امثال آن)، در شکل فوق جهت پیکان‌ها به عکس می‌شود، یعنی تغییر ابتدا در رفتار جمعی ایجاد می‌شود. اما باید این نکته را نیز در نظر داشت که این نوع از تغییرها پایداری و دوام چندانی ندارد و در افراد نهادینه نمی‌شود و صرفاً به طور موقت رفتارها را تغییر می‌دهد.

۲. طراحان و مجریان برنامه مشارکت والدین در انجمن اولیاء و مربیان که معمولاً کادر آموزش و پرورش هستند بهتر است به خواسته‌ها، نیازها و ترجیحات والدین بیش‌تر توجه کنند و به جای طراحی و اجرای برنامه‌ها، با نگاهی متخصص محور و عمودی (از بالا به پایین) برنامه‌ها مبتنی بر خواسته و نیاز مصرف‌کننده (اولیاء) طراحی شوند، چرا که والدین حاضر در انجمن اولیاء و مربیان نیازها و خواسته‌های متفاوت دارند.

۳. از طرفی اساسنامه انجمن اولیاء و مربیان همزمان با تغییرات آموزش و پرورش پیش‌رفته به طوری که در سال ۱۳۶۷ اساسنامه انجمن اولیاء و مربیان در شورای عالی آموزش و پرورش تصویب و آیین‌نامه اجرایی آن در سال ۱۳۷۲، از طریق شورای عالی انجمن تهیه و اعلام شد. لذا می‌بایست اساسنامه این انجمن تغییر کند، اساسنامه انجمن اولیاء و مربیان براساس آسیب‌شناسی‌های جدید جامعه و نیازسنجی‌هایی که از سطح مدارس به عمل آمده اصلاح شود تا موجب تقویت حضور والدین در مدارس و تأثیر آن‌ها در فرایند تصمیم‌گیری‌های مدرسه شود و نوع مدیریت و قدرت مدارس باید متحول شود.

۴. والدینی که گروه هدف را تشکیل می‌دهند برای به دست آوردن منافع حاصل از مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان، هزینه‌هایی را متقبل می‌شوند که باید کم‌تر از منافع حاصل از آن باشد. در این صورت است که مشارکت در انجمن اولیاء و مربیان از دیدگاه آن‌ها منطقی خواهد بود.

۵. پس از شناخت دقیق جامعه هدف، باید اقدام به دسته‌بندی مخاطب کرد و مخاطب خاص خود را برای برنامه مورد نظر انتخاب کرد. طراحی برنامه‌های آموزشی برای یک جمعیت ناهمگون، علاوه بر آن که اتلاف منابع است، می‌تواند به بی‌انگیزه کردن یک گروه و منفعل کردن گروه دیگر بینجامد، برای این منظور می‌توان مخاطبان را بر اساس سرمایه اقتصادی و فرهنگی والدین، مقطع تحصیلی دانش‌آموزان (ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان)، نوع مدرسه (دخترانه، پسرانه / دولتی، غیرانتفاعی) و... طبقه‌بندی کرد.

منابع

- احمدی، اصغر و توکلی، محمود (۱۳۸۸). بررسی میزان مشارکت اجتماعی شهروندان در اداره بهینه امور شهری. *فصلنامه تحقیقات علوم اجتماعی ایران*. سال اول. شماره دوم: ۷۳-۹۰.
- استراس، آنسلم و کوربین، جولیت (۱۳۸۷). اصول روش پژوهش کیفی نظریه‌مبنایی رویه‌ها و شیوه‌ها. ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- اصغری‌پور، احمدرضا (۱۳۸۷). *بررسی راهکارهای افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان در شهر مشهد*. مشهد: مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد.
- بهبودی، هایده (۱۳۸۷). اهمیت مشارکت والدین دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه در فعالیت‌های مدرسه. *ماهنامه تعلیم و تربیت استثنایی*. شماره ۷۰: ۶۵-۸۷.
- بیرو، آلن (۱۳۷۰). فرهنگ علوم اجتماعی. ترجمه ب. ساروخانی، تهران: کیهان.
- تقوایی، مسعود، بابا نسب، رسول و موسوی، چمران (۱۳۸۸). تحلیلی بر سنجش عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری مطالعه موردی منطقه ۴ شهر تبریز. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، سال اول، شماره دوم ۳۶-۱۹.
- جواد یگانه، محمدرضا و هاشمی، سیدضیا (۱۳۸۴). تعارض نفع فردی و نفع جمعی (دوراهی اجتماعی) و عوامل مؤثر بر آن. *نامه علوم اجتماعی*. شماره ۱۴۱: ۲۶-۱۷۳.
- دانایی، مجید (۱۳۸۷ الف). *طرح پژوهشی بررسی ابعاد و میزان مشارکت خانواده‌ها در مدارس استان خراسان رضوی و عوامل مؤثر بر آن در سال ۱۳۸۷*. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی.
- دانایی، مجید (۱۳۸۷ ب). *طرح پژوهشی بررسی راه‌های توسعه و تقویت مشارکت‌های مردمی در فعالیت‌های آموزش و پرورش استان خراسان شمالی*، پژوهشگاه مطالعات وزارت آموزش و پرورش، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش خراسان شمالی.
- دهقان، علیرضا و غفاری، غلامرضا (۱۳۸۴). تبیین مشارکت اجتماعی - فرهنگی دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره ششم، شماره ۱: ۶۷-۹۸.
- دواس. دی‌ای (۱۳۷۶). *روش پیمایشی در تحقیق اجتماعی*. ترجمه م. رفعت‌جاه، ک. رخساره، مترجم، تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب.

- رتیزر، جورج (۱۳۷۴). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه م. ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- رحیمی، عزیزالله (۱۳۷۲). بررسی تأثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و عوامل آموزشی بر میزان مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های دبیرستان‌های شیراز. کارشناسی ارشد. دانشگاه شیراز رضاییان، علی (۱۳۸۱). مبانی سازمان و مدیریت. تهران: سمت.
- روشه، گی (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز. ترجمه ع. نیک گهر، تهران: تیبان.
- روشه، گی (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی عمومی: سازمان اجتماعی. ترجمه ه. زنجانی زاده، تهران: سمت.
- روشنفکر، پیام و ذکایی، محمدسعید (۱۳۸۵) جوانان، سرمایه اجتماعی و رفتارهای داوطلبانه. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳: ۱۱۳-۱۴۶.
- شریفی، علیرضا (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی مشارکت اولیاء در امور مدرسه در کشورهای مختلف. پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.
- شکوری، علی (۱۳۸۴). بررسی نظری و تجربی کنش‌های نوع دوستانه. سیاست داخلی، سال ۱ شماره ۲: ۱۲۳-۱۵۳
- علوی تبار، علی رضا (۱۳۷۹). بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران). تهران: سازمان شهرداری‌های کشور.
- علی پور، پروین، زاهدی، محمدجواد و شببانی، ملیحه (۱۳۸۸). اعتماد و مشارکت (بررسی رابطه بین اعتماد و مشارکت اجتماعی در شهر تهران) مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره ۱۰، شماره ۱۳۵: ۲-۱۰۹.
- قاسمی پویا، اقبال (۱۳۸۰). مشارکت‌های مردمی در آموزش و پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- کریمی، یوسف (۱۳۷۳). روان‌شناسی اجتماعی. تهران: دانشگاه پیام نور.
- کلن، جیمز (۱۳۷۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه صبور کاشانی، م. تهران: نی.
- معیدفر، سعید و دربندی، سید علیرضا (۱۳۸۵). بررسی رفتار و نگرش جمع گرایانه شهروندان تهران. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۳: ۳۴-۵۸.
- میر باقری، اکرم السادات (۱۳۸۵). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر گرایش زنان

روستایی به مشارکت در صندوق اعتبارات خرد (مطالعه موردی استان مازندران) پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم.

وفادار صداقت، جوان بخت اول جعفر (۱۳۸۳). انجمن اولیاء و مربیان ساختار، وظایف، مسؤلیت‌ها. تهران: عابد.

یزدان پناه، لیلا (۱۳۸۶). موانع مشارکت اجتماعی شهروندان تهرانی. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال هفتم. شماره ۲۶: ۱۰۳-۱۰۵.

یزدخواستی بهجت، عباس زاده محمد (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت والدین دانش‌آموزان در امور مدرسه‌ای دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان آذربایجان شرقی. مجله علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره سوم، سال چهاردهم، شماره ۴۵-۳: ۶۲.

- Bauch, Patricia A. Goldring, Ellen B. (1998). Parent-Teacher Participation in the Context of School Governance. *Peabody journal of education*, 73(1). 15-35.
- Cheng, chi-shan. (2004). *A Study on the Willingness of Parents Participation in Education at Elementary School of Taipei County*. Master's Thesis. Grad-Education
- Feuerstein, Abe (2000) School Characteristics and Parent Involvement: Influences on Participation in Children's Schools. *The Journal of Educational Research*. 94(1):29-40
- Garcia, Silvia Valverde. (2009). *Barrier to parents participation in their kindergarten children s education*. Maria Chairez Ph.D., Thesis Advisor Sierra Nevada Collegethe degree of Master of Arts in Teaching
- Haack, Mary Kelly. (2007). *Parents and teachers beliefs about parental involvement in schooling*. For the Degree of Doctor of Philosophy. Under the Supervision of Professor Beth Doll. University of Nebraska
- Henderson, Anne T.(1989). *The evidence continues to grow: Parent involvement improves student achievement*. Columbia, MD: National Committee for Citizens in Education
- Heredia, Ronald C..(2009). *Latino parents perceptions of their involvement in therir children s secondary education and the college preparation process*. A dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Education in Organizational Leadership, Pepperdine University Graduate School of Education and Psychology
- Hill, Nancy E.Castellino, D.R. Lansford, J.E. Nowlin, P. Dodge, K.A. Bates, J.E.Pettit, G.S. (2004). Parent academic involvement as related to school behavior, achievement, and aspirations: Demographic variations across adolescence. *Child Development*, 75: 1491-1509
- Kohl, Gwynne O.lengua ,Liana. McMahon, Robert j (2000). Parent involvement

- in school conceptualizing multiple dimensions and their relations with family and demographic risk factors. *Journal of School Psychology*, 38: 501-523.
- Mapp, karen L. (2003). Having their say: Parents describe why and how they are engaged in their children's learning. *The School Community Journal*, 13: 35-64.
- Mawjee, Fatem. Grieshop ,James I. (2002). Testing the waters: Facilitating parents' participation in their children's education. *The School Community Journal*, 12(۱) : 117-132
- McWayne ,Christine. Hampton ,Virginia. Fantuzzo, John. Cohen, Heather L. Sekino ,Yumiko (2004). A multivariate examination of parent involvement and the social and academic competencies of urban kindergarten children. *Psychology in the Schools*, 41: 363-377.
- Senecal, Monique. LeFevre, JA. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: *A five-year longitudinal study. Child Development*, 73: 445-460
- Shumow, Lee. Miller, Jon D (2001). Parents' at-home and at-school academic involvement with young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 21: 68-91
- Theodorou, Eleni(2007)Reading between the lines: exploring the assumptions and implications of parental involvement *International Journal about Parents in Education*. 1: 90 – 96
- Vyverman, veerle. Vettenburg, Nicole (2009). Parent Participation At School: A research study on the perspectives of childrenChildhood. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 16(1): 105–123
- White ,Katherine M. Wellington, Larne (2009) Predicting Participation in Group Parenting Education in an Australian Sample: The Role of Attitudes, Norms, and Control Factors. *Journal of Primary Prevention*. 30 (2):173-189
- وبسایت پژوهشگاه آموزش و پرورش، پژوهشکده اولیاء و مربیان، « یافته‌های پژوهشی مربوط به خانواده و آموزش و پرورش (برگرفته از یکصد و بیست گزارش پژوهش) اسفند ۱۳۸۷»، (دسترسی ۸۸،۹،۱۶)
- <http://www.rie.ir/index.aspx?siteid=75&siteid=75&pageid=861>
- وبسایت خبرگزاری ایرنا، ۱۳۸۸،۷،۲،
- <http://www.irna.ir/View/FullStory/?NewsId=745356> (دسترسی ۸۸،۹،۱۶)،
- وبسایت انجمن اولیاء و مربیان "اساسنامه انجمن مرکزی اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران(مصوب جلسه ۴۵۱ شورای عالی آموزش و پرورش، مورخ ۱۹ / ۳ / ۱۳۶۷)"
- (دسترسی ۱۳۸۹/۱۱۵۸)
- <http://isfpayvand۳.com/History.aspx>